મહારાજા કૃષ્ણકુમારસિંહજી ભાવનગર યુનિવર્સિટી
દ્વિવર્ષીય બી. એડ્. અભ્યાસક્રમની રૂપરેખા

(શૈ. વર્ષ. ૨૦૧૫-૧૬થી અમલમાં)

બાહ્ય અભ્યાસ

સત્ર ૧

અભ્યાસક્રમ ક્રમાંક	અભ્યાસક્રમની વિગત	કલાક	ક્રેડિટ	ગુણ
૧	બાલ્યાવસ્થા અને વિકાસ	૨	૨	૫૦
૩	સમકાલીન ભારત અને શિક્ષણ	૨	૨	૫૦
૪	અભ્યાક્રમ અંતર્ગત ભાષા	૨	૨	૫૦
૫	વિદ્યાશાખાની સમજ અને શાળાકીય વિષય	૨+૨	૨+૨	૫૦+૫૦
ઈપીસી-૧	સાહિત્યનું વાચન અને ચિંતનાત્મક વિવેચન	૨	૨	૫૦
	કુલ	૧૨	૧૨	૩૦૦

સત્ર ૨

અભ્યાસક્રમ ક્રમાંક	અભ્યાસક્રમની વિગત	કલાક	ક્રેડિટ	ગુણ
૨	અધ્યયન અને અધ્યાપન	૨	૨	૫૦
૬	જ્ઞાન અને અભ્યાસક્રમ(ભાગ ૧)	૨	૨	૫૦
૭	શાળેય વિષયનું પદ્ધતિશાસ્ત્ર(ભાગ ૧)	૨+૨	૨+૨	૫૦+૫૦
૮	અધ્યયનમાટેનું મૂલ્યાંકન	૨	૨	૫૦
ઈપીસી-૨	શિક્ષણમાં નાટક અને કલા	૧	૧	૫૦
	કુલ	૧૧	૧૧	૩૦૦

સત્ર ૩

અભ્યાસક્રમ ક્રમાંક	અભ્યાસક્રમની વિગત	કલાક	ક્રેડિટ	ગુણ
	ઈન્ટર્નશીપ(૧૬ અઠવાડિયા)	૬૪	૧૦	૨૫૦
૭	શાળેય વિષયનું પદ્ધતિશાસ્ત્ર(ભાગ ૨)	૨+૨	૨+૨	૫૦+૫૦
	કુલ	૬૮	૧૪	૩૫૦

સત્ર ૪

અભ્યાસક્રમ ક્રમાંક	અભ્યાસક્રમની વિગત	કલાક	ક્રેડિટ	ગુણ
૬	જાતિયતા, શાળા અને સમાજ	૨	૨	૫૦
૯	જ્ઞાન અને અભ્યાસક્રમ(ભાગ ૨)	૨	૨	૫૦
૧૦	રચનાત્મક અને સમાવેશીય શિક્ષણ	૨	૨	૫૦
૧૧	વૈકલ્પિક વિષય	૨	૨	૫૦
ઈપીસી-૩	આઈસીટીની વિવેકપૂર્ણ સમજ	૨	૨	૫૦
ઈપીસી-૪	સ્વસંકલ્પનાનો વિકાસ	૨	૨	૫૦
	બે શાળેય વિષયોમાં વાર્ષિક પ્રાયોગિક પાઠ	૧	૧	૫૦
	કુલ	૧૩	૧૩	૩૫૦

બી. એડ્.

કલાક	ક્રેડિટ	ગુણ
૬૪૦	૫૦	૧૩૦૦

આંતરિક અભ્યાસ

કાર્ય	કાર્યની વિગત(વિવરણ)	કલાક	ક્રેડિટ	ગુણ
સેશનલ કાર્ય	કસોટીઓ, સ્વાધ્યાય, પ્રકલ્પો, નિબંધ લેખન, ક્રિયાત્મક સંશોધન	૮૮૦	૨૫	૨૫૦
પ્રાયોગિક પાઠ	સૂક્ષ્મ અધ્યાપન, સંકલિત અધ્યાપન, છુટા પાઠ, એકમ પાઠ, ચર્ચાપાઠ અને તેમનાં નિરીક્ષણ પત્રકો	૮૮૦	૨૫	૨૫૦
	કુલ	૧૭૬૦	૫૦	૫૦૦

દ્વિવર્ષીય બી. એડ્. અભ્યાસક્રમના કુલ કલાક અને ક્રેડિટ:

(સત્ર ૧, ૨, ૩ અને ૪)

મૂલ્યાંકન	કલાક	ક્રેડિટ	ગુણ
બાહ્ય	૬૪૦	૫૦	૧૩૦૦
આંતરિક	૧૭૬૦	૫૦	૫૦૦
કુલ	૨૪૦૦	૧૦૦	૧૮૦૦

અભ્યાસક્રમ ૧ બાલ્યાવસ્થા અને વિકાસ [illegible]

પ્રકરણ	પાઠ્યક્રમના મુદ્દાઓ	અધ્યાપનના કલાક	ગુણ
૧	**બાળકનું સ્વરૂપ અને વિકાસ** ૧.૧ અધ્યેતાની આંતરિક ક્ષમતાઓના સંદર્ભમાં અધ્યયન, વિકાસ અને અનુકૂલન ૧.૨ અધ્યેતાના જ્ઞાનાત્મક વર્તનના અભ્યાસની પદ્ધતિઓ ૧. અવલોકન ૨. મુલાકાત ૩. સામાજિકતામિતિ ૪. વ્યક્તિ અભ્યાસ પદ્ધતિ ૧.૩ અધ્યેતાની ઓળખ માટે શિક્ષકને શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાનની ઉપયોગિતા	૫	૧૦
૨	**તારુણ્યના સંદર્ભમાં વૃદ્ધિ અને વિકાસ** ૨.૧ તારુણ્યની સંકલ્પના અને વૃદ્ધિના સિદ્ધાંતો ૨.૨ વિકાસના પાસાઓ (શારીરિક, માનસિક, સામાજિક, સાંવેગિક, નૈતિક) અને વિકાસાત્મક કાર્યો ૨.૩ વિકાસાત્મક કાર્યના શૈક્ષણિક ફલિતાર્થો ૨.૪ તારુણ્યના અભ્યાસનું મહત્વ ૨.૫ તારુણ્યનાં લક્ષણો ૨.૬ શારીરિક વિકાસની વિભિન્ન તરેહો ૨.૭ જાતિય શિક્ષણની સંકલ્પના અને જરૂરિયાત	૫	૧૦
૩	**વૈયક્તિક તફાવતો** ૩.૧ વૈયક્તિક તફાવતનો અર્થ અને સ્વરૂપ ૩.૨ વૈયક્તિક તફાવતને અસરકર્તા પરિબળો ૩.૩ વૈયક્તિક તફાવતનો વ્યાપ અને તેનું માપન (૧) બુદ્ધિ (૨) વિશિષ્ટ ક્ષમતાઓ (૩) રસ (૪) મૂલ્યો (૫) વલણો (૬) સર્જનાત્મકતા ૩.૪ વર્ગખંડ અધ્યાપનમાં વૈ. તફાવતના શૈક્ષણિક ફલિતાર્થો ૩.૫ અપવાદરૂપ બાળકો (૧) ઓળખ –વર્ગીકરણ (૨) સમસ્યાઓ (૩) ઉપચાર	૫	૧૦
૪	**વ્યક્તિત્વ** ૪.૧ વ્યક્તિત્વનો અર્થ અને પ્રકારો ૪.૨ વ્યક્તિત્વ માપનની પદ્ધતિઓ : (૧) સ્વઅહેવાલ (૨) અવલોકન (૩) પ્રક્ષેપણ પ્રયુક્તિઓ	૫	૧૦
૫	**અનુકૂલન** ૫.૧ અનુકૂલનનો અર્થ અને વ્યાખ્યા ૫.૨ અનુકૂલનની પ્રયુક્તિઓ	૫	૧૦

સંદર્ભ પુસ્તકો

Government of India, Report of the Education Commission, Ministry of Education, 1966.

Report of Secondary Education Commission(1952-53), Ministry of Education, New Delhi.

દવે જયેન્દ્ર, અને પટેલ મોતીભાઈ– ભારતીય શિક્ષણના નૂતન પ્રવાહો અને સમસ્યાઓ, બી. એસ. શાહ પ્રકાશન, અમદાવાદ.

દેસાઈ, ધનવંત એમ. પંચવર્ષીય યોજનાઓ અને શૈક્ષણિક આયોજન, સી. આર. શેઠ કું., અમદાવાદ.

ભારતીય શિક્ષણ પંચો પર એક દ્રષ્ટિપાત, પાર્શ્વ પબ્લિકેશન, અમદાવાદ.

અભ્યાસક્રમ ૨ સમકાલીન ભારત અને શિક્ષણ

પ્રકરણ	પાઠ્યક્રમના મુદ્દાઓ	અધ્યાપનના કલાક	ગુણ
૧.	**સામાજિક વૈવિધ્ય** ૧.૧ સંકલ્પના, વૈવિધ્યના પ્રકારો ૧.૨ વૈવિધ્યનું વિવિધ સ્તરે અસ્તિત્વ: વ્યક્તિગત, પ્રાદેશિક ભાષાઓ, ધર્મ, જાતિ, જનજાતિ ૧.૩ નાગરિકોના મૂળભૂત હકો અને ફરજો ૧.૪ રાજકીય નીતિના માર્ગદર્શક સિદ્ધાંતો ૧.૫ શિક્ષણના ધ્યેય સાથે સંલગ્ન બંધારણીય મૂલ્યો ૧.૬ અસમાનતા, અલગતાવાદ અને જૂથવાદની સંકલ્પના	૫	૧૦
૨	**ભારતમાં સમૂહ શિક્ષણ માટેનું નીતિ વિષયક માળખાગત કાર્ય** ૨.૧ સ્વતંત્રતા પશ્ચાત્ પ્રાથમિક અને માધ્યમિક સ્તરે શૈક્ષણિક નીતિઓનું અમલીકરણ ૨.૨ સ્વતંત્રતા પશ્ચાત્ પ્રાથમિક અને માધ્યમિક સ્તરે વિવિધ નીતિઓના નિશ્ચાયકો અંતર્ગત શાળેય શિક્ષણ: આર્થિક ફાળવણી, ક્ષેત્રીય પરિસ્થિતિ, વૈવિધ્યસભર સામાજિક જૂથોનું દબાણ. ૨.૩ શિક્ષણનો અધિકાર: સંકલ્પના અને સ્વરૂપ ૨.૪ સર્વ શિક્ષા અભિયાન: સંકલ્પના અને સ્વરૂપ ૨.૫ સ્થળાંતરિત બાળકોની નોંધણી અને તેમને શિક્ષણમાં જોડી રાખવાના પ્રયાસો. ૨.૬ સાર્વત્રિક અને સમાવર્તી શિક્ષણના સંદર્ભમાં શિક્ષકો અને વિવિધ સંસ્થાઓ: (૧) સરકારી, (૨) બિનસરકારી –ની ભૂમિકા	૫	૧૦
૩	**સાર્વત્રિક પ્રાથમિક શિક્ષણની અગાઉની નીતિઓ** ૩.૧ સંકલિત જીવન માટેની 'નઈ તાલીમ' ૩.૨ કાર્યાનુભવ અને શિક્ષણ: સામાજિક સહભાગિતા અને વિકાસ. ૩.૩ આધુનિક શિક્ષણ: શિક્ષણના પ્રસાર માટે ભારતના વૈવિધ્યસભર સામાજિક જૂથોની પ્રતિક્રિયા ૩.૪ સ્થળાંતરિત જૂથો માટેનું શિક્ષણ: સ્ત્રીઓ, દલિતો અને જનજાતિઓ.	૫	૧૦
૪	**શાળેય ભાષા નીતિઓ** ૪.૧ બંધારણ સંદર્ભે ભાષાનીતિ ૪.૨ બહુભાષા શિક્ષણ પર સમકાલીન સંશોધનોને અવકાશ(સંશોધન ક્ષેત્રો) ૪.૩ શાળા–શિક્ષણનું માધ્યમ: ત્રિભાષા સૂત્રના વિકાસની પ્રક્રિયા ૪.૪ શાળેય ભાષા અંગેના બંધારણીય કલમો	૫	૧૦
૫	**શિક્ષણ પંચો અને રાષ્ટ્રીય શિક્ષણનીતિની ભલામણો** ૫.૧ કોઠારી પંચ(૧૯૬૬) ૫.૨ રાષ્ટ્રીય શિક્ષણનીતિ (૧૯૮૬) ૫.૩ ભારતીય અર્થતંત્રના સંદર્ભે ઉદારીકરણ, ખાનગીકરણ અને વૈશ્વિકીકરણ	૫	૧૦

સંદર્ભ પુસ્તકો

અભ્યાસક્રમ ૧ના સંદર્ભ પુસ્તકોમાં સમાવિષ્ટ બધાં જ પુસ્તકો.

પ્રકરણ	પાઠ્યક્રમના મુદ્દાઓ	અધ્યાપનના કલાક	ગુણ
	ભાષા ૧.૧ શિક્ષક માટે ભાષાની જરૂરિયાત ૧.૨ ભાષા અને બોલી: તફાવતો, પ્રાદેશિક ઉચ્ચારણની અસર, તેના નિવારણના ઉપાયો. ૧.૩ સામાજિક પરિપ્રેક્ષ્યમાં વ્યવહારૂ ભાષા દ્વારા પ્રસ્તાવન	૬	૧૨
	ભાષાઓનાં સ્વરૂપ ૨.૧ લેખિત: સાહિત્યિક, વહીવટી, શિષ્ટ, અનૌપચારિક ૨.૨ લેખિત અભિવ્યક્તિના વિકાસ માટેની પ્રવૃત્તિઓ ૨.૩ મૌખિક સ્વરૂપ– વર્ગખંડને અનુરૂપ ભાષા ૨.૪ સામાજિક અપેક્ષા મુજબની ભાષા: મૌખિક સ્વરૂપ ૨.૫ વ્યાખ્યાન કૌશલ્યના વિકાસની પ્રવૃત્તિઓ.	૭	૧૩
૩	માતૃભાષા અને અન્ય ભાષાઓ ૩.૧ માતૃભાષા પર અન્ય ભાષાઓની અસર: હકારાત્મક અને નકારાત્મક. ૩.૨ ભાષા વિકાસ માટે નિદાન–ઉપચારાત્મક કાર્ય	૫	૧૨
૪	ભાષા અને સંસ્કૃતિ ૪.૧ ભારતીય પરિપ્રેક્ષ્યમાં ભાષાકીય વૈવિધ્ય ૪.૨ ભાષા: સંરક્ષણ અને વિકાસ	૬	૧૩

સંદર્ભ પુસ્તકો

Bruner, J. S. (1975). Language as an Instrument of Thought. In: Davies, Alan (ed.). *Problems of Language and Learning*. London: Heinemann.

Corson, D. (1990). Language Across the Curriculum (LAC). In: Corson, David (ed.). *Language Policy Across the Curriculum*. Clevedon: Multilingual Matters. 72-140.

Cummins, J. (1979). Linguistic interdependence and the educational development of bilingual children. *Review of Educational Research*, 49, 222-251.

Halliday, M.A.K., Hasan, R. (1989). *Language, Context and Text: Aspects of Language in a Social Semiotic Perspective*. 2nd edition. Oxford: Oxford University Press.

Trivedi, R.S. & Ghanchi, D.A. (2002). *Techniques of Teaching English*. Harsh Prakashan, Ahmedabad.

મોતીભાઈ મ. પટેલ અને અન્ય. (૨૦૦૨). *ગુજરાતી વિષયવસ્તુનું અધ્યયન*. બી. એસ. શાહ પ્રકાશન, અમદાવાદ.

લેખક. (૨૦૦૦). *ગુજરાતી વિષય પદ્ધતિ* અધ્યયન સંપુટ. ધવલ પ્રકાશન, અમદાવાદ.

*

અભ્યાસક્રમ ૫ વિદ્યાશાખાની સમજ અને શાળાકીય વિષય (કોઈ પણ બે સંલગ્ન વિષયો)

ક્રમ	વિષય (કોઈ પણ બે)	વિષયવસ્તુ	ક્રેડિટ
૧	ગુજરાતી	ધો. ૯ – ધો. ૧૦	૨
૨	હિન્દી	ધો. ૯ – ધો. ૧૦	૨
૩	સંસ્કૃત	ધો. ૯ – ધો. ૧૦	૨
૪	અંગ્રેજી	ધો. ૯ – ધો. ૧૦	૨
૫	વિજ્ઞાન	ધો. ૯ – ધો. ૧૦	૨
૬	ગણિત	ધો. ૯ – ધો. ૧૦	૨
૭	સામાજિક વિજ્ઞાન	ધો. ૯ – ધો. ૧૦	૨
૮	નામાનાં મૂળ તત્વો	ધો. ૧૧ – ધો. ૧૨	૨
૯	અર્થશાસ્ત્ર	ધો. ૧૧ – ધો. ૧૨	૨

સંદર્ભ પુસ્તકો

ગુજરાત રાજ્ય પાઠ્યપુસ્તક મંડળ દ્વારા પ્રકાશિત દરેક વિષયના પ્રવર્તમાન પાઠ્યપુસ્તકો.

સ.

ઈ.પી.સી. ૧ સાહિત્યનું વાચન અને ચિંતનાત્મક વિવેચન

પ્રકરણ	પાઠ્યક્રમના મુદ્દાઓ	અધ્યાપનના કલાક	ગુણ
૧	વાચનનું સ્વરૂપ અને તેનો વ્યાપ ૧.૧ વાચનનો અર્થ અને તેની સંકલ્પના ૧.૨ વાચનના પ્રકારોઃ ❖ માહિતીલક્ષી (બોધદાયક) વાચન ❖ સમીક્ષાત્મક વાચન ❖ સર્જનાત્મક વાચન ૧.૩ વાચનના પ્રકારઃ ❖ મૂકવાચન ❖ મુખવાચન	૭	૧૩
૨	વાચન શિક્ષણની પદ્ધતિઓ ૨.૧ ધ્વનિ–સામ્ય પદ્ધતિ ૨.૨ શબ્દ પદ્ધતિ ૨.૩ વાક્ય પદ્ધતિ	૬	૧૨
૩	૩.૧ વાચન માટેની વાચન–તત્પરતા, વાચન તત્પરતાને અસરકર્તા પરિબળો ૩.૨ વાચન સામગ્રી, અર્થસૂચક વાચનક્ષમતાની વ્યાખ્યા, વાચનક્ષમતાને અસરકર્તા પરિબળો, ક્લોઝ પદ્ધતિ (ડેલ–ચૉલ, ઑકરમેન, ફ્લેશ) સૂત્રો	૬	૧૨
૪	વાચન દર અને વાચન અર્થગ્રહણ ૪.૧ વાચન અર્થગ્રહણઃ તેના ઘટકો અને વાચન દર. વાચન અર્થગ્રહણનાં સ્તરો. ૪.૨ વાચન અર્થગ્રહણ માપતી કસોટીઓ. ૪.૩ વાચન દર માપતી કસોટીઓ. ❖ સમય–મર્યાદા પદ્ધતિ અને વાચનવસ્તુ મર્યાદા પદ્ધતિ ૪.૪ વાચન આનુશંગિક અહેવાલ–લેખન અને વિવિધ સાહિત્ય પર ચિંતન.	૭	૧૩

સંદર્ભ પુસ્તકો

Alan Robinson H.(Ed.): Meeting Individual Difference in Reading, The University of Chicago Press, Chicago, 1964.

Blanton, W.E.Face(Ed.): Measuring Reading Performance, International Reading Association, New York, 1976.

Dechant, E.V.: Improving the Teaching of Reading, Prentice Hall Eaglewood Cliff's Inc., 1964.

EK Wall E.E.: Diagnosis and Remediation of the Disabled Readers, Allyn and Bacon, Boston, 1971.

Hanter, L.E. : Improving Reading in Secondary Schools, Macmillan Co., New York, 1964.

Shrivastav B.P. : The Teaching of Reading, Bahri Publishers, New Delhi, 1971.

૧.